

ละครจึงกลายเป็นเรื่องของผลประโยชน์ขึ้นมาทันที นี่มันร้ายกาจจริงๆ แต่ที่ร้ายกว่านั้นก็คือ เมื่อละครเป็นเรื่องของผลประโยชน์ ไร้อะไรซึ่งความประณีต ไม่ได้มีไว้สำหรับการพัฒนา นั่นละ วัฒนธรรมการดูละครเพื่อเสพก็เข้ามาแทนที่ วัฒนธรรมนี้ก่อตัวเป็นรูปเป็นร่าง เพื่อสนอง เสนอ และบำรุงผลประโยชน์เป็นหลัก มีไว้เพื่อขจัดสิ่งที่ทำได้ยาก อะไรที่ทำได้ง่ายๆ ได้ผลประโยชน์มากๆ นั่นคือหัวใจของวัฒนธรรมนี้ ความประณีต ความถึงซึ่งฝีมือจึงเป็นแค่ตำนานเล่าขาน

พอเป็นอย่างนี้ ผู้บำรุงก็ยิ้มหวานเลยละซี เพราะการที่คงไว้ให้เป็นตำนาน มีผลดีแก่ผู้บำรุงเพราะผู้บำรุงก็ยังมีโอกาสแสวงหาผลประโยชน์กับตำนานเหล่านั้นได้อีก ง่ายกว่าการที่ต้องบริหารใครต่อใครที่ถึงซึ่งฝีมือ ใ้อัพวกนี้หัวแข็ง ปกครองยาก อย่าไปยุ่งกับมัน เป็นแค่ตำนาน เป็นนามธรรมอย่างนี้บริหารง่ายจะตาย สามารถพิมพ์ตำนานออกมาขายเออ เอาตำนานมาเป็นกระชูดระดมทุนเออ ทำประชาสัมพันธ์ สร้างประชาคมติ ก่อม็อบ อิงนักการเมือง เอาตำนานมาสร้างขวัญและกำลังใจเออ โอบสารพัดจะทำได้ และถ้าผู้บำรุงเป็นนักวิชาการก็ยิ่งเข้าทางใหญ่ เมื่อตำนานนั้นๆ เป็นที่สนใจ มีคนชอบ เขาก็ขายลิขสิทธิ์ทั้งที่เข้าไม่ได้มีลิขสิทธิ์ เพียงแค่เขานำตำนานเหล่านั้นมาทำเป็นลายลักษณ์อักษร มีคณะกรรมการตรวจตรา ถ้าไม่ผ่าน ก็มีกระบวนการทำให้ผ่านได้ง่าย จนในที่สุดเขาเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในตำนานที่ว่านั้นไปตามกฎหมายเสียฉิบ เมื่อมีกฎหมายมารองรับปกป้องเกื้อกูลและอำนวย ผลประโยชน์ให้อย่างนี้ ทำไมเขาจะไม่หาผลประโยชน์จากมันเล่า ก็ขายลิขสิทธิ์ทำหนัง ทำละครไป อีกลักพักก็ค่อยไปค้นแล้วสร้างตำนานใหม่มาแย้งของเก่าหากินได้อีกหลายรอบ นี้อย่างคร่าวๆ และอย่างเกรงใจไม่เฉพาะเจาะจง เอาแบบอ้อม เอาเป็นว่าไม่ได้ตำใครก็แล้วกัน

ความ "ชอบ" ในที่นี้ชี้ให้ชัดเจนก็คือตัว "กิเลส" เราดีๆ นี่เอง มันคือความเห็นแก่ตัว ทั้งๆ ที่ละครมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่การไม่เห็นแก่ตัว

เพราะฉะนั้นวัฒนธรรมการดูละครที่ว่าจึงเป็นเรื่องของความเห็นแก่ตัว มันจึงกลายเป็นวงการของความเห็นแก่ตัวไปในที่สุด

เอาล่ะเรามาดูกันต่อว่าแล้ววัฒนธรรมอย่างนี้มีผลทำให้คนไม่ดูละครได้อย่างไร ก็ายนิดเดียว ก็ระดมเหล่านักวิชาการใส่คำว่า Channel หรือ ช่อง ที่จะส่งสารลงไปในองค์ประกอบของละครไปซะ เป็นอันจบ ประเด็นเดียวไอ้ Channel ที่ว่านี่ก็จะกำจัดวัฒนธรรมการดูละครไปได้ด้วยตัวของมันเอง

สำหรับพวกที่ไม่ได้เรียนนิเทศศาสตร์คงจะงงว่าไอ้ Channel ที่ว่านี่คืออะไร ในเรื่องของการสื่อสารมวลชน (ขอเน้นว่ามวลชนที่หมายถึงคนเยอะๆ ไม่ใช่ปัจเจกบุคคล) Channel คือ รูปแบบการสื่อสาร ชนิดต่างๆ ตั้งแต่ สัญญาณคลื่น จดหมาย ละคร วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ และอีกบานเบอะที่ไม่ได้ยกตัวอย่างมา มันคือรูปแบบของการส่งสารไปหาผู้รับสารนั้นแหละ เข้าใจแค่นี้ไปก่อนเดี๋ยวจะมาชี้ให้เห็นถึงโทษของมัน

ธรรมดาแล้วองค์ประกอบของละครประกอบไปด้วย นักแสดง เรื่องราว และ คนดู นี่ก็คือไตรลักษณ์ของละครที่พูดแล้วพูดเล่ามาหลายเพลลา และก็ยังคงต้องพูดต่อไปอีก ทีนี้เมื่อเกิดศาสตร์อีกชนิดที่เรียกว่าการสื่อสารมวลชนขึ้นมาในภายหลัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคสังคมข่าวสาร เขาก็ได้ชื่อนี้ว่านิเทศศาสตร์เลยทีเดียวนะ โโกไม่เบา เขาก็จะพยายามจำกัดความว่าไอ้ตัวการสื่อสารหรือองค์ประกอบของการสื่อสารมวลชนนั้น คืออะไร ในที่สุดก็ต้องสรุปลงที่ ๑. ผู้ส่งสาร Sender ๒. ตัวสาร Message และ ๓. ผู้รับสาร Receiver ซึ่งมองดูแล้วก็พ้องตรงกับองค์ประกอบของละครเข้าให้ ก็ไม่เป็นไร ถ้าการสื่อสารมวลชนจะมีความเป็นละคร ยิ่งดีเสียอีก นักแสดงก็คือผู้ส่งสาร Sender เรื่องราวก็คือ ตัวสาร Message และคนดู ก็คือผู้รับสาร Receiver แต่ปัญหามันดัน มาเกิดเอาที่องค์ประกอบอีกตัวที่เพิ่มขึ้นมาของ การสื่อสารมวลชน

เข้านะสิ นั่นคือ Channel หรือ ช่องทางในการสื่อสารนั่นเอง พวกนิเทศศาสตร์บัญญัติ Channel ลงไปในองค์ประกอบ แล้วเรียกกันง่าย ๆ สั้น ๆ ตามอักษรย่อว่า S M C R ซึ่งมีมากกว่าละครไปหนึ่งอย่าง

ไอ้ Channel หรือช่องทางการสื่อสารนี่แหละคือปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความเสื่อมถอยของละครเวทีในยุคปัจจุบัน หรือจะให้พูดตรงเข้าไปอีกก็คือวัฒนธรรมที่เกิดจากนิเทศศาสตร์นี่แหละเป็นตัวที่ทำให้อะไรก็ตามที่ง่าย ๆ และให้ผลประโยชน์เยอะได้รับความนิยม

เนื่องจากนิเทศศาสตร์มุ่งไปที่เรื่องของมวลชน คนเยอะ ๆ ที่จะรับสารของเขา เป็นหลัก ดังนั้น ช่องหรือ Channel ที่สามารถทำให้ผู้รับสารเพิ่มปริมาณขึ้นจึงเป็นเป้าหมายหลักที่มุ่งไปเพื่อการขยายฐานผู้รับสารหรือคนดู พร้อมกันนั้น ก็คอยสอดส่องดูแล้วช่องทางไหนที่เป็นปัญหาต่อการรับสารมวลชน แล้วคอยกีดกันช่องทางที่ไม่เป็นมวลชนนั้นออกนอกสารบบไป ในขณะที่ละคร แม้จะเป็นกิจกรรมที่ทำด้วยคนหลายคนแต่สารที่ต้องการส่งให้คนดูนั้นมุ่งไปที่ให้คนดูเข้าถึงสารนั้น ๆ ให้ได้ และแน่นอนถ้าหลายคนพยายามเข้าถึงก็ยิ่งเป็นไปได้ยาก ละครแต่ละเรื่องจึงมีเป้าหมายที่เป็นปัจเจกบุคคล คือมีคนเดียวในโลกเท่านั้นเป็นหลัก

ขอให้มองให้เห็นความต่างระหว่างนิเทศศาสตร์กับละคร นิเทศศาสตร์มุ่งที่คนรับสารเยอะ ๆ เป็นมวลชน ในขณะที่ละคร จะเจาะลงไปที่ตัวปัจเจกบุคคลคนเดียวที่จะเล่า เพราะถ้าคนคนเดียวคนนี้รับสารแล้วสามารถเข้าถึงสารได้ คนอื่นที่แอบฟังหรือร่วมฟังอยู่ด้วยก็ย่อมเข้าถึงได้เช่นกัน นี่ที่เขาเรียกว่าศิลปะ ทำน้อยได้ประโยชน์ในวงกว้าง

เรื่องนี้อธิบายยากกว่าทำไม่เป็นเช่นนี้ คงต้องยกตัวอย่างพระพุทธเจ้าอีก ที่พระองค์ไม่พูดเรื่องอื่นเลย นอกจากเรื่องความทุกข์ และการดับทุกข์เท่านั้น ถ้าเข้าใจเรื่องความทุกข์เรื่องนี้เรื่องเดียว ก็จะสามารถเข้าใจอะไรต่ออะไรทั้งหมดทั้งหมดทั้งหมดได้คือเป็นผู้รู้ในไปที่สุด แต่ถ้ากิเลสมันมาเยื่อน แล้วเกิดตะกะที่จะรู้เรื่องนั้นเรื่องนี้ พยายามจะเข้าใจมันไปเสีย

หมดทุกเรื่อง ผลสุดท้ายก็ลงเอยที่ไม่เข้าใจอะไรเลย คือกลายเป็นผู้ไม่รู้
นั่นเอง เอาล่ะ ยอมรับว่าเรื่องนี้เข้าใจยาก ถ้าไม่เข้าใจก็อ่านผ่านไปก่อน
ไว้ค่อยมาแกะมันทีหลังก็ได้ แต่ขอให้จำไว้อย่างหนึ่งว่า เวลาที่นักแสดง
อยู่บนเวที แล้วรอบนั้นมีแม่ของเขามานั่งดู เขาก็จะเล่นให้แม่เขาดูเป็น
พิเศษ แม้วารอบนั้นคนดูจะยัดทะนานแน่นจนล้นขนาดไหน แม่ของเขาจึง
เป็นเป้าหมายที่เป็นปัจเจกบุคคล คนเดียวในโลก ที่เขาแสดงให้ดูเป็น
พิเศษ ใจความพิเศษนี้แหละคือเสน่ห์ คืองานศิลปะที่ทำได้ยากนั่นเอง แต่
อย่าลืมนะเป้าหมายของละครนั้นที่เน้นคนดูคนเดียว ละครจึงกลายเป็น
ปัญหาสำหรับนิเทศศาสตร์ไป

สรุปก็คือเมื่อวัตถุประสงค์ของนิเทศศาสตร์อยู่ที่มวลชน พฤติกรรม
ทั้งหลายจึงมุ่งไปที่มวลชน เพื่อให้มวลชนรับสารได้ง่าย เพราะยิ่งรับ
ง่ายคนรับสารก็จะยิ่งเพิ่ม เมื่อคนรับสารเพิ่ม ผลประโยชน์ก็เพิ่ม ผู้บารุง
ก็เพิ่ม อะไรก็เพิ่ม ค่าจ้าง ค่าแรงก็เพิ่ม สารที่ส่งไปจึงไม่จำเป็นต้องเป็น

สิ่งพิเศษที่ให้เข้าถึง จึงเป็นเพียงแค่ข้อมูล หรือ เป็นแค่ Information เท่านั้นก็พอ แล้วผลึกภระให้ผู้รับสารเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะทำอะไรกับข้อมูลที่ได้รับ นี้...ยังเป็นปัญหาที่หนักเข้าไปใหญ่ แล้วใครละเป็นผู้รับสาร ร้อยพ่อ พันแม่ ไม่รู้ใครเป็นใคร ไม่ได้พิเศษอะไรเหมือนกับแม่เรานี้ว่า พฤติกรรมการตัดสินใจจึงขึ้นอยู่กับคุณธรรมของผู้รับสาร เพราะเมื่อวงการที่ว่านี้เป็นวงการผลประโยชน์ คนรับสารที่ไม่มีคุณธรรมก็ไม่มีความเลือกอื่นนอกจากผันข้อมูลที่ได้รับให้เป็นเรื่องของผลประโยชน์ไป ทุกวันนี้จึงมีแต่คนเสพข้อมูล ดูว่าข้าจะได้ผลประโยชน์หรือเสียผลประโยชน์ไปจากข้อมูลที่ได้รับไป แล้วประโยชน์ที่พึงจะได้รับด้านแรกที่เห็นกันง่าย ๆ ก็คือความบันเทิงนั่นเอง

ผลกระทบที่เห็นได้ชัดก็คือวัฒนธรรมของการเดินทางเพื่อมาดูละคร ถูกทำลายไป ในสังคมเกษตรกรรมสมัยก่อนนั้นมีการนัดหยุดงานมาดูละคร เพื่อที่จะเอาสิ่งที่สอนในละครนี้แหละไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันอีก เป็นปี ๆ แต่สื่อใหม่ ๆ อย่างเช่นโทรทัศน์หรืออินเทอร์เน็ตซึ่งสามารถให้คนดู ได้รับความบันเทิงได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว นั้นทำให้คนเริ่มหันมาบริโภค สิ่งที่อยู่ในนั้นแทนที่จะเสียเวลาเดินทางมาเสพละครเวทีที่จะต้องแสดง ต่อหน้าคนดูเท่านั้น ดังนั้นละครจึงต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับ Channel ใหม่ ๆ นี้ แต่โทรทัศน์นั้นเป็นสื่อที่หยาบมากในการพาคนดูเข้าสู่ การเสพศิลปะ เพราะสิ่งที่โทรทัศน์ต้องการก็คือความบันเทิงอะไรที่ง่าย เข้าไว้เพื่อให้เข้ากับคนรับสื่อที่ต้องการอะไรที่ง่ายและสะดวกเป็นหลัก ไม่เฉพาะแต่ในวงการโทรทัศน์เท่านั้น วงการละครเวทีเองก็เออะที่มีการจัด ระบบ Channel ให้สะดวกสำหรับคนดูอย่างเช่นการจัดทัวร์ไปดูละครเพลง ที่ Broadway หรือ West End อย่างอะไร ๆ ที่เป็น Andrew Lloyd Webber นั้นก็เป็นละครเวทีที่เน้นการค้าเป็นหลักจนเกือบจะกลายเป็นโชว์อยู่แล้ว จะเห็นได้ว่าไอ้ Channel ที่ส่งเสริมความ “ง่ายและสะดวกสบาย” นี้แหละ ส่งผลทั้งกระบวนการผลิตของงานละครเลย ตั้งแต่การสร้างบท ที่ทำกัน

แบบวันต่อวัน นักแสดงที่เน้นเอารูปร่างหน้าตาเป็นหลัก ไม่ต้องสนใจมันหรืออกไอ้ผีมีอะนะ อัดซีดีโค่นเป็นพอ และสุดท้ายก็ลามไปจนถึงการผลิตแบบง่าย ๆ เข้าไว้เพราะผู้บำรุงละครก็คือนายทุนซึ่งก็อยากได้คนดูเยอะและคนดูก็อยากดูอะไรง่าย ๆ ต่างก็หวังที่จะได้อะไรจากละครเป็นหลัก สุดท้ายคนดูได้อะไร...ก็ไอ้ความบันเทิงแบบง่าย ๆ ที่ทำให้คนดูทำอะไรง่าย ๆ ไปหมดนั่นเอง

แล้วอะไรล่ะที่จะเป็นเกณฑ์ที่ใช้วัดสิ่งที่เกิดจากวัฒนธรรมใหม่ที่มีรูปแบบเปลี่ยนไปเรื่อยๆ นี้อะไรที่ดีและอะไรที่ไม่ นั่นก็เป็นเรื่องที่ต้องติดตามกันต่อไปในฉบับหน้า แต่ขอบอกไว้เลยว่าถ้าสามารถเข้าใจและนำเอาหลักเกณฑ์นี้มาใช้ได้เป็นอย่างดีแล้วละก็หนทางที่จะสร้างงานชั้นดีรูปแบบใหม่ๆ ไม่ไกลเกินเอื้อมเลยและรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นนี้แหละที่จะเป็นตัวทวนกระแสวัฒนธรรมแบบบริโภคนิยมที่บริโภคชะง่อนโลกเรา จะเหลือแต่กากอยู่แล้ว

เรื่องนี้ยังมีต่อคราวหน้า ก่อนจากก็ขอฝากประโยคเด็ด ไว้ให้นักการละคร คือ “อย่าทำละคร เพราะหลงบันเทิง แต่ให้มีความบันเทิง เพราะหลงทำละคร” แล้วเจอกัน

ดูละครอย่างทวนกระแส คือ เอื๊อก สุดท้ายที่จะต่ออายุละคร

ถ้าตามอ่านกันมาที่ว่าด้วยเรื่อง การดูละคร แล้ว ก็คงพอจะเห็นภาพลงๆ ว่าวัฒนธรรมการดูละครของเรามีปัญหา เป็นปัญหาหนักข้อเอาการเสียด้วย เป็นปัญหาที่แทบจะทำให้ละครหมดหน้าที่ของละครไปเลยทีเดียว

คราวนี้คงต้องมาดูว่า วัฒนธรรมการดูละครของเรา ยังพอจะมีความหวังอะไรเหลืออยู่บ้าง พอจะสืบสานอะไรต่อไปได้หรือไม่ ถ้าไม่มี ก็ต้อง

มาดูซิว่า อากาหรหนักอย่างนี้จะอยู่ได้อีกสักกี่มือ จะได้ทำใจ หาวัต
ทำฌาปนกิจไปซะให้รู้แล้วรอดไป

เอาล่ะเรามาตรวจวัด มาทำตัวเป็นหมอ วินิจฉัยกันเลยว่า วัฒนธรรม
การดูละครของเรา ในที่นี้ขอเน้นเฉพาะของพีไทยเรานี่แหละ ว่าเป็น
อย่างไรในขณะนี้ ที่ว่าอากาหรหนักนั้น มันหนักหนาสาหัสอย่างไร

ก่อนอื่น อย่างแรกเลย ดูซิว่า วัฒนธรรมการดูละครของเรานั้น
ในขณะนี้ตั้งอยู่บนรากฐานอะไร พุดง่าย ๆ คือธรรมชาติของการดูละครของ
เราในขณะนี้เป็นอย่างไรร สามารถนำเอาเหตุผลตามความจริงจากธรรมชาติ
จริงจัง มาใช้ได้หรือไม่ คือถ้าวัฒนธรรมการดูละครของเราไม่มีธรรมชาติ
หรือสัจธรรม รองรับอยู่ ก็แสดงว่า เราไม่มีรากฐานที่มั่นคง มันจะล้มครืน
เอาได้ง่าย ๆ

เคยบอกแล้วว่า ธรรมชาติของการดูละครคือ เพื่อให้รู้ เพราะเมื่อเขา
รู้เขาจะได้นำความรู้ของเขาไปจัดการกับชีวิตและสิ่งแวดล้อมของเขาได้
นี่คือ ธรรมชาติของการดูละคร ทำให้เราเห็นได้ว่า ละครมีหน้าที่อะไร
สรุปก็คือ ละครมีหน้าที่ทำให้คนดูเข้าถึงซึ่งความรู้ที่มีมาให้ สิ่งสำคัญของ
ละครคือ การเข้าถึง จะถึงได้ก็ต้องมีทาง มีวิธีเข้าถึง ละครจึงเป็นทั้งทาง
เป็นทั้งวิธีที่จะเข้าถึงตัวความรู้ได้

เอาล่ะลองมาพิจารณาแล้วคิดตามกันไปก็แล้วกัน อยากจะให้ลอง
ถามตัวเองดูว่า ถ้าเราจะมาดูละครสักเรื่อง เราจะมาดูด้วยเหตุผลอะไร
เมื่อได้คำตอบแล้วค่อยขยายวงให้กว้างออกไปว่าเดี๋ยวนี้คนไทยมาดูละคร
เพื่ออะไร เรายังคงต้องการมาดูละครเพื่อเข้าถึงความรู้จริงหรือไม่ หวังว่า
คงมีคนตอบว่า มาดูเพื่อหาความรู้ เพราะนี่คือ ธรรมชาติของการดูละคร
และเมื่อความรู้เป็นธรรมชาติที่ต้องเข้าไปให้ถึง รูปแบบของการสร้าง
วัฒนธรรมของการดูละครจึงมีเพื่อส่งต่อไปหาความรู้นั้นให้ได้

เรามาดูตัวอย่างในสังคมเกษตรกรรม ถ้าเรายังจะพอจำความกันได้
เวลาที่ลิเกจะไปเปิดวิกที่ไหน เขาจะให้พวกปีพาทย์มโหรีบรรเลงเพลง

โหมโรงกระหนาดิ กัณหาที่เดียวละ เพื่อจะให้เสียงนั้นได้ยินไปที่ห้องทุ่ง
ห้องนาที่ชาวบ้านยังทำพิธีไร่สวนนากันอยู่ เขาจะได้เตรียมตัวเตรียมใจ
เพื่อที่เมื่อเสร็จสิ้นภารกิจจากไร่นาจะได้ไปดูลิเก ปีกลองจะบรรเลงล้อรับ
กันอย่างสนุกสนานปี่มว่าจะเป็นการเชื่อเชิญให้ได้ลิ้มรสของลิเกวันนีว
จะสนุกสนานอย่างไร ขนาดดนตรีสนุกขนาดนี้ ละครจะสนุกขนาดไหน
นี่คือตัววัฒนธรรมของการดูลิเก ที่ต้องอาศัยดนตรีเป็นปัจจัยหรือเป็นตัว
สร้างรูปแบบของการมาดูละคร ที่ต้องการจะชี้ให้เห็นและสำคัญยิ่ง คือการ
บรรเลงดนตรีเรียกแขกนั้นต้องอาศัยฝีมือ หรือถ้าฝีมือยังไม่ถึง รูปแบบ
ของการบรรเลงโหมโรงเรียกคนดูนั้น ก็จะทำให้ผู้บรรเลงถึงซึ่งฝีมือไป
ไม่เข้าด้วยตัวเอง เพราะต้องบรรเลงต่อเนื่องกันเป็นนานสองนานกว่าจะ
เปิดการแสดง และไหนยังจะต้องบรรเลงประกอบละครอีกต่างหาก ไม่เก่ง
ก็ไม่รู้จะว่าอย่างไรแล้ว นี่คือวัฒนธรรมในการดูลิเก และผลพลอยได้ที่เกิด
ขึ้นจากตัววัฒนธรรม ซึ่งก็คือละครนี้แหละ

ที่นี้มาดูทางฝ่ายคนดู เมื่อเขาทำงานอยู่ใน ไร่ สวน นา ของเขา
พอเขาได้ยินเสียงปี่พาทย์มโหรี โหมโรงบรรเลงเรียกคนดูอยู่นั้น สิ่งแรก
ที่เข้ามาเป็นปัจจัยในการพิจารณาว่าจะมาดูละครหรือไม่ก็คือ รสมือของ
นักดนตรีที่กำลังบรรเลงอยู่นี้แหละ คนดูก็จะเปรียบเทียบว่ารสมือของ
คณะนี้ละมุนกว่า ไพเราะกว่า อร่อยกว่า คณะที่แล้วที่มาเปิดวิกที่เดียวกัน
นี้เมื่อตอนเข้าพรรษา ดูที่ว่าละครคณะนี้จะต้องสะเทือนอารมณ์ กินใจ
กว่าคณะที่แล้วที่บรรเลงเกรี้ยวกราด โมงผาง เป็นแน่ อย่างกระนั้นเลย
เห็นทีที่เราคงจะต้องรีบ เก็บเกี่ยว ฟัดข้าว ให้งานมันแล้วเสร็จแต่หัววัน
เพื่อจะได้รีบไปที่วิกละคร เพื่อจะได้จับจองที่นั่งแถวแรก เชิดหน้าลอยตา
ชมละคร ให้มันเป็นหนึ่งเดียวไปกับละครเลยทีเดียว เพราะตอนนี้กำลัง
เหงา กำลังว่าเหว กำลังซิมเศร้าอยู่พอดี ก็จะไม่เศร้าได้ยังไง ก็ แม่เฒ่า
ลูกรักตันหนิตาม ไอ้กลักสับปะเหรอวัตน้อยท้ายน้ำโน้น ปานนี้คงขึ้นมึน
กันอยู่ละซิ ให้ตายเถอะอยากจจะร้องให้ ทำยังไงดี

ที่ต้องการเน้นให้เห็น ก็เพื่อให้เห็นว่าการบรรเลงโหมโรงก็คือการโฆษณาย่างที่ทำงานในสังคมข่าวสารนี้แหละ แล้วรสชาติของดนตรีโหมโรงก็เสมือนเป็นรูปแบบที่ห่อหุ้มตัวละครเอาไว้ เพื่อให้คนที่ได้ยินได้ฟังตามมาแกะแก็แหวกเข้าไปหาสัจธรรม คือเคล็ดลับที่คนดูต้องการเข้าใจถึงเพื่อจะได้นำไปปรับไปใช้กับชีวิตและสิ่งแวดล้อมเขา

นี่คือ รูปแบบหรือวัฒนธรรมของการมาดูละครจากลิเกในเบื้องต้น โดยอาศัยเพลงโหมโรงเป็นตัวเรียกแขก ถ้ามว่า เพลงโหมโรงส่งต่อไปที่สัจธรรมของละครหรือไม่ คำตอบก็น่าจะเห็นอยู่แล้วว่า เมื่อเราได้ยินเสียงเพลงจากโหมโรง เราก็พอจะคาดเดาได้ว่า เราจะสามารถหาความรู้จากละครที่เราจะไปดูนี้ได้หรือไม่ ถ้าได้ ก็แสดงว่า เรายืนอยู่บนวัฒนธรรมที่ส่งต่อไปถึงสัจธรรมคือ ตัวความรู้ที่จะได้จากละครในที่สุด

ที่นี้มาดูว่า สมัยนี้มีอะไรผิดเพี้ยนไปหรือไม่ เรามาดูละครเพื่ออะไร มีหลายเหตุผลมาก แต่ส่วนใหญ่แล้วจากที่ได้ทำคณะละครต่อเนื่องมาสามสี่ปี เท่าที่พบก็พอจะสามารถจำแนกแยกเป็นเหตุผลประเภทต่างๆ ได้หลายเหตุผลทีเดียว มาดูกันทีละเหตุผลเลย เหตุผลแรกคือ เพื่อมาดูลูกหลานตัวเองเล่นบนเวที

อันที่จริงก็เป็นเรื่องที่น่ายินดีที่เราพากันมาดูลูกหลานเราแสดง ถือว่าเป็นแสงเงินแสงทองของวัฒนธรรมการดูละครทีเดียว แต่ประเด็นสำคัญตรงนี้อยู่ที่ เราต้องการจะดูว่า เรามาดูละครเพื่อให้ได้ความรู้หรือเปล่า ถ้ามาดูลูกหลานแล้วได้ความรู้กลับไปด้วย นี่ละ ความหวังของวงการละครจะเรืองรองเป็นแน่ แต่ถ้าแค่มาให้ลูกหลานเห็นหน้าว่า เราได้ทำหน้าที่พ่อแม่แล้ว อันนี้ก็จบกันเลย ละครหมดอนาคตแน่

แต่ขอยืนยันว่า จากการทำละครมาอย่างต่อเนื่อง ผู้ปกครองหลายท่านได้ความรู้ไปพร้อมกับการทำหน้าที่พ่อแม่ด้วย นี่ความหวังยังมี และนี่แทบจะเรียกว่า เป็นความหวังหลักของวงการละครเสียด้วยซ้ำ เพราะเป็นเรื่องของสถาบันครอบครัวด้วย เรื่องนี้มีให้พูดอีกเยอะ แต่ฝาก

ไว้ก่อน ปัญหาต่อไปเหลือแต่แค่ทำอะไรให้ผู้ปกครองเหล่านี้ ได้เจอ ความรู้ที่ประณีตลึกซึ้งยิ่งๆ ขึ้นไปได้จากละคร คำตอบก็คือ มีละครมารอ ไว้ให้แหวกหาความรู้อย่างต่อเนื่อง และเป็นเรื่องที่ต้องรีบทำเพราะปัญหาของผู้ปกครองก็คือ เรื่องปากท้องการทำมาหากิน ถ้าปล่อยเนิ่นนานจะเสียหาย ดีเหล็กต้องตียามที่ร้อน สีไฟต้องสีให้ติดในครั้งแรก ไม่อย่างนั้น ต้องมาเสียเวลาเริ่มกันใหม่ เป็นการย้ำหัวตะปูสร้างวัฒนธรรมการดูละคร ให้ยั่งยืนต่อไป นี่ เห็นไหมล่ะว่า ละครเป็นกระบวนการศึกษาต่อเนื่องที่ไม่จบไม่สิ้น ที่ไหลเลื่อนเคลื่อนไปตามเหตุและปัจจัย

ที่นี้มาดูพวกต่อไป หรืออีกเหตุผลที่ทำให้มาดูละคร คือพวกนักศึกษาที่ถูกบังคับให้มาทำรายงานส่งครู ถามว่า คนพวกนี้ในเบื้องต้นมีความปรารถนาอยากมาหาความรู้จากละครหรือไม่ โดยสมมติแล้วนักศึกษาย่อมต้องการความรู้ แต่ปรากฏว่า ระบบการศึกษาของบ้านเรามีปัญหาทำให้นักศึกษาต้องการคะแนนมากกว่าความรู้ที่จะนำไปใช้กับชีวิต เขาจึงมาดูละครด้วยเหตุผลที่เกรงว่าจะโดนหักคะแนนหรือไม่มีงานส่ง อะไรทำนองนั้น มากกว่าจะมาเอาความรู้จริงที่มีอยู่ในละคร เอ่อ..ก็ต้องถอนใจไปมา เพราะยังไม่รู้ว่าเอาปัญญาที่ไหนมาแก้ปัญหานี้

แต่ละคร ก็ไม่ถึงกับจะโชคร้ายไปเสียทีเดียว เพราะก็ยังพอมีนักศึกษาที่โดนบังคับมาดูละครแล้วได้สัมผัสกับความรู้ที่มีอยู่ในละคร (คำว่าความรู้ที่มีอยู่ในละครนี้หมายรวมไปตั้งแต่รูปแบบการแสดง ที่ส่งต่อไปถึงสัจธรรมตัวความรู้ ที่เป็นเนื้อหาของละครเลย เพราะฉะนั้นถ้าใครจะบอกว่าติดใจการแสดง ก็จะขอหมายถึง ติดใจการแสดง ที่ส่งเราต่อไปให้ถึงเนื้อในเท่านั้น ที่ไม่ส่งต่อไม่นับ ซึ่งมีเยอะกว่า เพราะฉะนั้นแยกให้ดี) การสัมผัสความรู้ไม่ได้หมายความว่า เขาผู้นั้นจะรู้ แต่แค่ได้สัมผัสก็หมายความว่าเขาได้เข้ามาในกระแสแห่งความรู้แล้ว และเมื่อเข้ามาในกระแส เขาก็จะรู้ได้ในที่สุด

เราจึงได้เห็นกิจกรรม ที่ตามมา จากกลุ่มนักศึกษา ที่สร้างให้เกิดความเคลื่อนไหวในวัฒนธรรมการดูละคร กลุ่มนี้จึงเป็นเป้าหมายสำคัญ

ที่จะฝากความหวังไว้สำหรับ การสร้างวัฒนธรรมการดูละครที่ติงามอย่าลืมเด็ดขาดว่า ถ้ามีวัฒนธรรมการดูละครที่ดี ละครไปรอด ที่ละครไปไม่รอดเพราะขาดวัฒนธรรมการดูละครนี้เอง เพราะนี่คือตัวสัมมาทิฐิเลยด้วยซ้ำ เราต้องการความเห็นชอบในเบื้องต้น

แต่ปัญหาของกลุ่มนี้ก็มักจะเน้นไปที่การผลิตละครมากกว่าการดูละคร จนการผลิตละครกลายเป็นแค่กิจกรรมเท่านั้น แล้วก็กลายเป็นเรื่องของตัวตน เป็นอัตตาไป ละครไม่ใช่แค่กิจกรรมนะจะน้องจำ ละครมันคือชีวิต มันใหญ่กว่ากิจกรรม ตัวกิจกรรมมันมักไม่รวมละครไว้ในนั้น แต่ละครรวมเอาทั้งกิจกรรมและอีกหลายๆ อย่างไว้ในละคร เพราะละครคือตัวความรู้ คิดดูเอาเองเถิด เพราะฉะนั้นจึงดูละครให้มากกว่าทำละคร เหมือนกับช่างไม้ที่เขาต้องเข้าไปหาเสาบ้านมาสร้างบ้าน เขาต้องเดินผ่านต้นไม้ที่เขาไม่ได้หรือไม่เหมาะสมไปที่ต้นกว่าจะได้เสามาสักต้น คำตอบคือ เป็นร้อยต้น กว่าจะได้มาสักหนึ่งเสา อัตราส่วน คือ หนึ่งต่อร้อย แต่สำหรับวงการละครบ้านเราได้แค่หนึ่งในสิบก็ยังมีดี คือดูสักสิบเรื่อง ทำสักเรื่องหนึ่ง แค่นี้ก็บุญโขแล้ว สำหรับละคร

สรุปสำหรับกลุ่มนี้ก็เรียกได้ว่ายังพอมีความหวัง แล้วก็มีความหวังที่มีแสงเรืองรองรอรับอยู่ด้วย หากสามารถผันตัวเองจากผู้ทำละครหลายๆ มาเป็นผู้ดูด้วยในเวลาเดียวกัน จำไว้ ใครก็ตามที่เอาแต่ทำละครอย่างเดียว แล้วไม่ยอมดูคนอื่นเขา นี่พวกนี้คือ พวกที่หลงอยู่ในอวิชชา เห็นแก่ตัว เห็นละครเป็นที่สนองตัณหาตัวเอง แล้วก็กลายเป็นผู้ทำลายวงการละครไปในที่สุด ใครจับได้ช่วยเผาทั้งเป็นให้มันรู้แล้วรู้รอดไปซะเลยดีไหม

ที่นี้มาว่ากันถึงเรื่อง ดูละครทวนกระแสต่อ คราวที่แล้วพูดถึงเหตุที่มาที่ไปของคนหลายๆ กลุ่มที่มาดูละครกันไปแล้ว ตั้งแต่กลุ่มผู้ปกครองที่มาดูลูกดูหลานแสดง กลุ่มนักศึกษาที่ทำละครเป็นกิจกรรม ทั้งสองกลุ่มนั้นเราก็มีหนทางที่จะดึงให้พวกเขามาสู่กระบวนการทวนกระแสดูละครกับเราได้ ถ้าหากจัดแจงให้ดี ให้เหมาะ ส่วนจะอย่างไร ใครที่จำไม่ได้ก็ให้อ่านไปอ่านในเล่มที่แล้ว ที่นี้ก็มาว่ากันต่อถึงอีกพวกหนึ่ง

ถัดมาคือพวกต่อไปหรือเหตุผลต่อไป พวกนี้คือพวกหลงผิดเข้ามาดูละคร เพราะคิดว่าละครคือมหรสพ มีแต่ความบันเทิง กลุ่มพวกนี้คือนักเสพความบันเทิง และหลงคิดว่าละครก็คือเรื่องของความบันเทิงตอกต้อย กลุ่มนี้จะเห็นได้ว่ามาดูเรื่องเดียวแล้วหายหัวไปเลย ไม่มีอีกเลย ถามว่าทำไม คำตอบคือ เครียด แสดงกันเว่อ ไม่เห็นเป็นธรรมชาติเลย สู้ในทีวีก็ไม่ได้ พวกเรานักการละครก็ได้แต่เวทนา (รับรู้) วางอุเบกขา (วางเฉยด้วยปัญญา) แล้วก็พูดว่าช่างหัวมัน

สำหรับกลุ่มนี้ ไอ้พวกที่จะหลุดรอดได้มาสัมผัสกับความรู้ที่แท้จริงจากละครนั้นน้อยเหลือเกิน น้อยมากจนไม่อยากจะไรจากกลุ่มนี้ แต่ก็ไม่ต้องถูกเสียจนเกินกว่าเหตุ เพราะพวกที่หลุดรอดมาได้จากกลุ่มนี้ไม่ธรรมดา บอกได้ว่าไม่ธรรมดาเลยทีเดียว

พวกนี้เป็นกลุ่มใหญ่น่าดู คิดดูเถิด ในจำนวนคนดูละครร้อยคน พวกนี้จะเป็นกลุ่มหลักที่มาดูเพื่อความบันเทิงเสียร่วมเจ็ดสิบคน หรือกว่า และเป็นกลุ่มที่สร้างวัฒนธรรมการดูละครเพื่อเสพอย่างเดียว ขึ้นมาซ้อนอยู่บนกระแสหลัก (กระแสแห่งความรู้) แล้วในที่สุดก็กลายเป็นกระแส

หลักไป ละครจึงกลายเป็นเรื่องเหลวไหลเป็นวงการมายาไปในที่สุด ส่วนอีกสามสิบคนนั้นก็พวกที่เป็นพ่อแม่ผู้ปกครองและพวกที่ถูกบังคับที่ได้กล่าวไปแล้ว ซึ่งก็ไม่ได้หมายความว่าพ่อแม่ทุกคน และคนที่ถูกบังคับทุกคนจะเข้าถึงละครได้ นี่ละอนาคตที่พอจะเห็นได้เลาๆ

การจับคนกลุ่มนี้ก็ไม่ยากเพียงป้อนสิ่งที่เขาต้องการให้ไป เดี่ยวเขาก็จะแห่กันมาดู แล้วเขาต้องการอะไร นี่..วิชามาร เข้ามาแล้ว ก็ทำให้เขามีวิสัยใฝ่เสพอให้เขามีความอยาก (ตัณหา) ในสิ่งเสพอ ให้เขายึดมั่น (อุปาทาน) กับสิ่งที่เขาเสพอป้อนสิ่งเหล่านี้เข้าไป แค่นี้ผลประโยชน์จะไปไหนเสีย เพียงแต่หาดาราสวยหุ่นเซ็กซี่ เล่นไม่ต้องเก่งแต่นมโตๆ เรื่องราวเน้นตลกเข้าใจ อย่ายึดเป็นอันขาด ปวดหัว ชี้เกียดติดตาม ชีวิตปกติก็ปวดหัวจะตายอยู่แล้วยังต้องมาดูอะไรเครียดๆ แล้วคิดมากอีกหรือ ไม่เอา จะเอาตลก เอาจากสวยๆ เสื้อผ้าต้องหรูเร็ดนะจะ นี่...สนองตัณหาอุปาทานเข้าใจ เดี่ยวรวยเอง รวย รวย รวย ไซโย

จะเห็นได้ว่าเป็นวิวัฒนาการดูละครที่เป็นอยู่ในบ้านเราขณะนี้มาถึงตรงนี้ก็พอจะสรุปได้เลยว่า วิวัฒนาการดูละครของเราไม่ส่งต่อไปที่สัจธรรม เราไม่ได้มาดูละครเพื่อรู้ เรามาดูเพื่อเสพบันเทิง โอกาสที่ละครจะหมดหน้าทีไปมีสูงมากจนน่าวิตกกังไปกว่าป่าไม้ที่กำลังหมดไปเสียอีก แต่ถึงอย่างไร ก็ยังพอมีความหวังอยู่จากพวกที่เจอความจริงในละครตามที่ได้กล่าวมา แม้จะมีจำนวนเพียงน้อยนิด แต่ก็มีความหวังแม้จะริบหรี่ก็ตามที่จะพลิกให้เรามีวิวัฒนาการดูละครที่ส่งต่อไปที่สัจธรรมได้

เกณฑ์วินิจฉัยวิวัฒนาการดูละครยังไม่จบแค่นี้เราต้องมาดูกันอีกว่า รูปแบบของละครที่ปรากฏอยู่ในขณะนี้สามารถเอาไปเป็นแบบอย่างยึดถือปฏิบัติได้เหมือนกับครั้งหนึ่งที่วิวัฒนาการไทยเคยลอกแบบอย่างการดำรงชีวิตจากวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์มาใช้ จนแทบจะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเสียด้วยซ้ำ ระหว่างชีวิตกับละคร ดูกันให้ดีๆ ว่ามันยังเป็นเช่นนั้นอยู่หรือเปล่า

รูปแบบจากละครที่เราดูในปัจจุบัน เบียดเบียนคนอื่นหรือเปล่า นี่คือคำถาม ที่ต้องเฝ้าถามและเป็นคำถามที่สะท้อนความเจริญและความเสื่อมของวัฒนธรรมเรา เรามาดูคำตอบคร่าวๆ เท่าที่สังเกตเห็นได้ว่ารูปแบบจากละครเพื่อความรู้ที่เป็นปรมาัตถ์ จะเบียดเบียนสังคมใฝ่เสรีโภคอย่างมาก ความรู้จากละคร มีไว้เพื่อละ สังเกตกันให้ดีๆเถิด เพราะเวลาที่เรารู้แล้วเราจะละ ละแม้กระทั่งตัวตนของตนเอง ผู้ที่ใฝ่เสรีโภคอยู่ จะละได้อย่างไรเล่า เพราะเขาบริโภคแม้กระทั่งลูกหลานครอบครัวของเขาเอง ลูกเต้าเขาจึงเป็นสิ่งเสพของเขา เขาสนุกที่จะเสพความรู้สึกที่ลูกน้อยคนงามขณะการประกวดนางงามทุเรียน ใครจะรู้ ต่อไปเขาจะวิตถารแล้วส่งลูกให้ประกวดอะไรได้อีกเล่า ไม่อยากคิด คนใฝ่เสรีโภคเหล่านี้จะกล้า ละ ลูกของเขาเองเพื่อให้ลูกเขาได้เจริญงอกงามเป็นตัวตนของตัวเองต่อไปได้อย่างไร ในเมื่อลูกของเขาก็คือสิ่งเสพสิ่งบริโภคของเขานั้นเอง ...อนิจจาเอ๊ย ถ้าแรงไปก็ขอยกยมิได้มีเจตนาเบียดเบียนใครแต่ต้องการชี้ให้เห็น เท่านั้น

ก็จะเห็นได้ว่า ละครแท้ๆเบียดเบียนสังคมบริโภค และสังคมบริโภคก็เป็นกระแสหลักของชีวิตที่จะต้องดำเนินไป จึงกล้าบอกได้เลยว่า ถ้าอยากจะให้ละครอยู่ได้ ก็จะต้องอยู่อย่างทวนกระแสมากๆ เหมือนอยู่ในยุคמידยังไงล่ะ

ที่นี้มาดูต่อ เกณฑ์การวินิจฉัยต่อไป มาดูว่าวัฒนธรรมการดูละครเพื่อเสพเพื่อบันเทิงนั้นได้ผลมากน้อยแค่ไหน คือทำให้คนรู้ขึ้นแค่ไหน ผลที่ได้ก็คือ ผู้ทำ ต้องพึ่งวัตถุมากขึ้น เพราะผู้บริโภคขึ้นเพื่อ

ผู้ทำ หรือผู้สร้างละครต้องคำนึงถึงระบบการสร้างละครที่สะท้อนลงมาจากระบบบัญชี พุดง่าย ๆ ก็คือโลกแห่งผลประโยชน์นั่นเอง ให้ชัดๆ ก็คือ ความสุขที่ต้องพึ่งพาวัตถุ ผลประโยชน์ในที่นี้จบลงที่วัตถุ แม้ว่าผู้สร้างจะมีความลับหรือเคล็ดลับที่จะบอกใคร แต่ด้วยกระบวนการของผลประโยชน์แล้วเขาจะถามทันทีว่าคนดูต้องการอะไร ก็ให้ในสิ่งที่เขา

ต้องการ ก็หมดเรื่อง ถ้าเขาต้องการแสงสี ก็ประเคนให้เขาไป ถ้าเขาต้องการพวกเทคนิคพิเศษ ก็จัดหาเรียนรู้อมาให้เขาให้ได้ จะแพงแค่ไหน ก็ช่าง ยิ่งดีเป็น จุดขาย โปรโมทได้อีก และแน่นอนเขาไม่ต้องการเคล็ดลับแห่งชีวิตบ้างอะไรนั้นหรอก ...เชื่อเฮียเถอะ

แม้ว่าผู้ทำจะปลอบใจตัวเองบอกว่าไม่เป็นไรเราต้องประนีประนอมยอมเข้างั้น ไม่อย่างนั้นเราจะไม่สามารถสร้างงานอะไรได้เลย ยอมให้ระบบบัญชีการตลาดมากำหนดว่า ไอ้เคล็ดลับที่เขาต้องการจะบอกนี้ต้องอาศัยดาราวัยรุ่น หุ่นสวย หน้าเฝ้าะ คนนี้มาเป็นคนบอก และเมื่อคิดสระตะแล้วซึ่งใจดูหลายตลบแล้ว ผู้ทำก็ตกลงทำ พอทำไปได้สักหน่อย ก็มีแบบสำรวจความนิยม พบว่า ภาษาที่ใช้ในละครที่กำลังทำอยู่นี้มันมีความเป็นคนมากเกินไป ขอให้เปลี่ยนเป็นภาษาง่ายๆ โจ๊ะมุขบ่อยๆ หน่อย ผู้ทำก็จำต้องเปลี่ยนภาษา เพราะดันเอาเงินล่วงหน้าเขามาแล้วเกรงใจเขา ซึ่งการเปลี่ยนภาษานี้ก็เท่ากับทำให้ตัวละครของเรานั้นเป็นคนปัญญาอ่อนไป ทั้งๆ ที่รู้ว่าตัวละครของเราปัญญาอ่อน แต่เราก็ต้องยอมเพราะ นายทุนหรือผู้บำรุงเพิ่มค่าแรงให้ ... “ที่ให้นี้ค่าแรงนะ ไม่ใช่ค่าความคิดนะ” .. ที่แก่นายทุนอยากจะทำเอง จะได้คิดเพื่อผลประโยชน์ของเขาเท่านั้น ไอ้ความคิดที่ส่งต่อเคล็ดลับแห่งชีวิตที่ค้นพบด้วยตัวเองนั้นก็มิอันต้องเป็นหมันไปในที่สุด ผลสุดท้าย ประโยชน์ที่คนดูจะได้รับจากเคล็ดลับที่ตั้งใจจะบอกก็ไม่ได้ เพราะพอมาดูก็หาไม่เจอว่ามันมีเคล็ดลับอยู่ตรงไหน เมื่อไม่มี แล้วคนดูจะดูละครไปทำไม นายทุนก็ตะโกนออกมาว่า.... “กิดูเพื่อเสฟเพื่อบันเทิงไปในที่สุดนั่นไงละ ดีจะตายไป”

ก็เป็นอันสรุปว่าเราไม่สามารถได้ประโยชน์อะไรจากนามธรรมที่เป็นความรู้แต่เราสามารถได้จากวัตถุ ซึ่งประโยชน์จากวัตถุนั้นก็เป็นอย่างที่เราเห็นกันอยู่นี้แหละ คนจะทุกข์ง่าย สุขยาก เห็นแก่ตัว อ่อนแอ โง่ ละครจึงเป็นไปได้เพียงแค่เครื่องบ้ารอความสุขชั่วคราวให้แก่คนทุกข์ง่าย คนเห็นแก่ตัว คนโง่ คนอ่อนแอ ทั้งๆ ที่หน้าที่ของละครก็มีเพื่อให้คนได้รู้ รู้แล้ว

จะได้ละ ละอย่างเด็ดขาดถาวร จากความทุกข์ ความเห็นแก่ตัว ความโง่ ความอ่อนแอแน่นอน แหม มันท้าสวนทางกันดีจริง ๆ

เรามาดูกันต่ออีกสักนิด เราก็จะเห็นว่า วัฒนธรรมการดูละครเพื่อให้รู้ นั้นไม่มีรูปแบบแน่นอนตายตัวเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย ทั้งที่เป็นสิ่งจำเป็น ที่สุดที่จะต้องมี เพื่อความอยู่รอด แต่เราก็มีไม่ได้ ไม่รู้เพราะอะไร คิดกันเอาเอง ต่างกับการดูเพื่อเสพเพื่อบันเทิง ที่มีการปรับตัวเองตลอดเวลา แต่เป็นการปรับเพื่อผลประโยชน์ทั้งสิ้น เช่นระบบการจองบัตรเข้าชม ละคร จะมีสำรองที่นั่งสำหรับวีไอพี เสมอ คนมาก่อนหลังได้ที่ต่างกัน แต่ถึงอย่างไรคนมาหลังก็สามารถประมูลเอาเงินพาดหัวขอตั๋วหน้ามาดูได้ ในที่สุดอยู่ดี ขอให้เงินเท่านั้น อีกทั้งไปโรมันชันการดูละครที่มาพร้อม ๆ ไปด้วยค่าตัวเครื่องบินและที่พัก ทุกอย่าง ออนไลน์ เข้าทำหะมัดหะแมง สะดวกสบาย เหล่านี้ล้วนเป็นไปเพื่อการบริโภคโดยตรง เพราะฉะนั้นเมื่อ วัฒนธรรมนี้เป็นไปได้ขนาดนี้ก็ย่อมบอกได้ว่าวัฒนธรรมการดูละครเพื่อ เสพเพื่อบันเทิงจะยังยืนต่อไปไม่ต้องห่วง ส่วนไอ้วัฒนธรรมการดูละคร เพื่อรู้นี่ ต่างหากที่น่าหนักใจ ก็คงต้องทวนกระแสต่อไป อย่าลืมยิงทวน ยิ่งแข็งแรง

ที่นี้ก็มาดูว่าวัฒนธรรมการดูละครของเรานั้นเข้ากับเราได้ไหม เข้ากับสังคมของเราบ้างไหม บอกตรง ๆ ว่าถ้าให้นักบริโภคมาดูเขาก็จะ หาวเราบ้า ทำอะไรไม่เข้าท่า อุดมการณ์กินได้ที่ไหน แต่ที่แน่ ๆ ถ้าเรา คิดได้มาถึงขนาดนี้ สามารถมองออก แยกแยะได้ว่า กระแสไหนคือ กระแสหลัก กระแสไหนคือกระแสลวง เราเองนั่นแหละที่จะบอกว่า ไอ้วัฒนธรรมการดูละครเพื่อเสพเพื่อบันเทิงต่างหากที่ไม่เข้ากับเรา ไม่เข้ากับสังคมเราอย่างสิ้นเชิง แต่เราจะเที่ยวพูดมากไป ก็ไม่ใช่ เขาก็จะหาว เราบ้า เพราะเขามองไม่ออกหรือว่าความสุขของเราที่ได้รับจากละคร นั้นมันประณีตกว่ากันอย่างไร มันลุ่มลึกน่าดื่มด่ำกว่ากันแค่ไหน และ ชีวิตเราพัฒนาขึ้นมาได้อย่างไร พวกเขาไม่มีวันเข้าใจ แม้จะอธิบายเป็น หมิ่นเป็นแสนถ้อยคำ ก็ไม่สามารถทำให้เขาเข้าใจได้ จนกว่าเขาจะได้มา

สัมผัสกับความรู้ที่มีอยู่ในละครเท่านั้น และนี่ก็เท่ากับได้รวมเกณฑ์
วินิจฉัยวัฒนธรรมการดูละครข้อสุดท้ายเข้าไปด้วยแล้ว คือ ดูซิว่ามัน
น่าตื่นตาตื่นใจ รั้าความสนใจแค่ไหน ก็คิดเอาเองเถอะว่า จะมีอะไร
น่าตื่นตาตื่นใจหรือรั้าใจได้ไปมากกว่า ความจริงที่คิดว่าอยู่ถูกหงายให้
ปรากฏเห็นอยู่ต่อหน้า และสามารถนำเอาความจริงนี้ไปใช้ได้ ไปเป็น
เพื่อนก็ได้ ไปบูชาก็ได้ ไปเตือนสติก็ได้ ไปแจกจ่าย บริจาค ต่อไปได้

ขอบอกว่าลองมาสัมผัสเถอะแล้วจะว่ามันเป็นความสุขที่แท้จริง แล้ว
วิธีสัมผัสมันนะหรือง่ายจะตาย ก็ทวนกระแสดูละครนั้นไงละ แค่นี้แหละ
สวรรค์

ภาค ๒

สรุปบทเรียน

โครงการการสร้างกระบวนการเรียนรู้ สู่คุณธรรมด้วยละคร

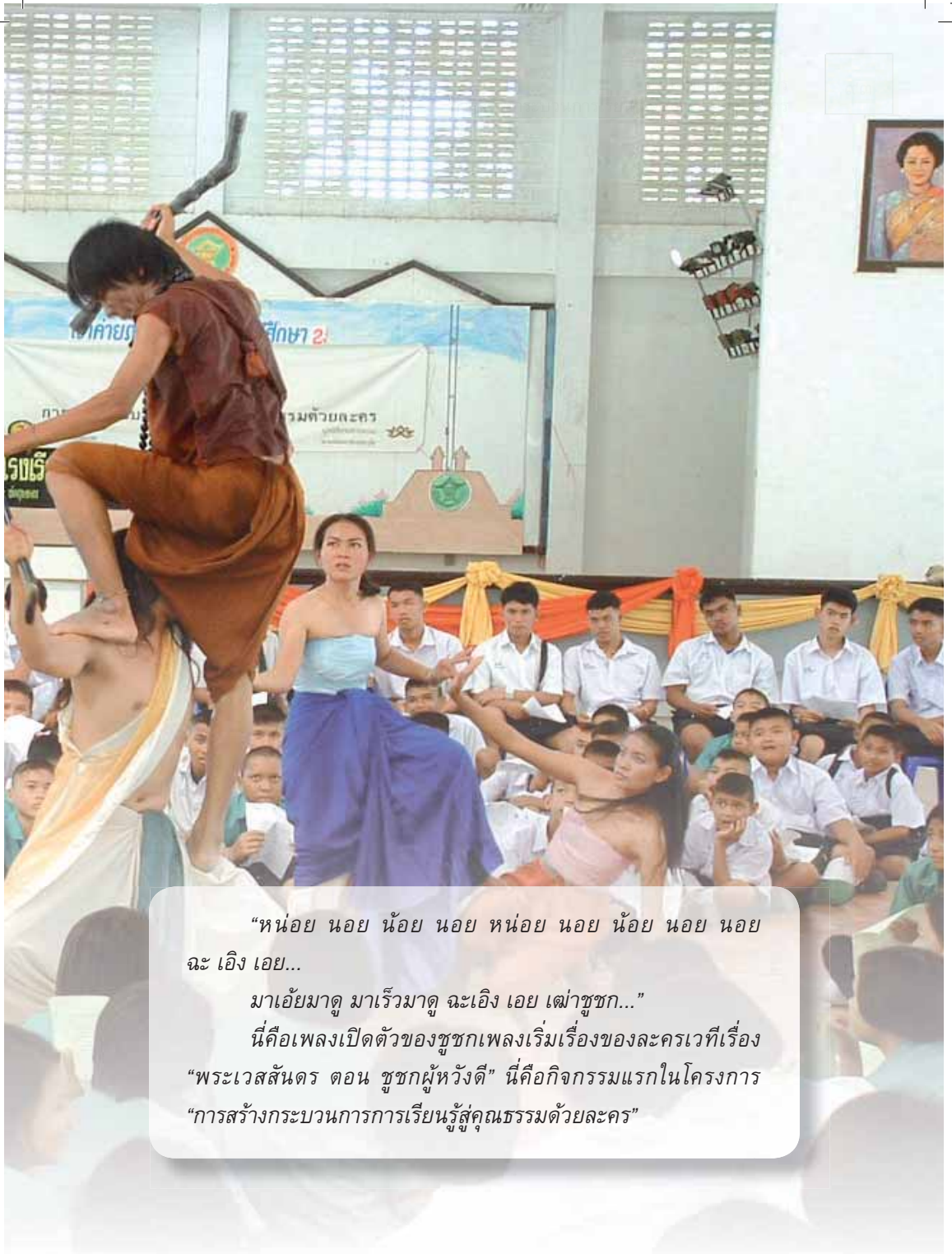
- ละครคุณธรรมนำชีวิต (จัดแสดงละครบูรณาการการเรียนรู้)
- ครูมีคุณธรรม เด็กย่อมมีคุณธรรม (อบรมครู)
- ในความงามมีความบกพร่อง ในความบกพร่องมีความงาม (อบรมเยาวชน)
- เครื่องช่วยละครยามเช้า-การหาพื้นที่อย่างยั่งยืนให้แก่เยาวชน (การขยายผล)
- คณะละครมรดกใหม่:สำนักศิลปะการละครเพื่อการพัฒนา (ปรัชญาการทำงาน)

ละครคุณธรรม

(จัดแสดงละครบูรณาการเรียนรู้)

เรื่องพระเวสสันดร ตอนบุรุษกพัหวิวัต

“หน้อย นอย น้อย นอย หน้อย นอย น้อย นอย นอย
ฉะ เอ็ง เอย...”

มาเอ้ยมาคู้ มาเร็วมาคู้ ฉะเอ็ง เอย เฒ่าชูชก...”

นี่คือเพลงเปิดตัวของชูชกเพลงเริ่มเรื่องของละครเวทีเรื่อง
“พระเวสสันดร ตอน ชูชกผู้หวังดี” นี่คือกิจกรรมแรกในโครงการ
“การสร้างกระบวนการการเรียนรู้สู่คุณธรรมด้วยละคร”

ละครเวทีเรื่องพระเวสสันดรแสดงไปแล้วไม่ต่ำกว่าสองร้อยรอบทั่วประเทศและในครั้งนี้นำมาจัดแสดงอีกครั้งให้กับโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ ทั้งสามสิบเก้าโรงเรียนเพื่อมุ่งการพัฒนาการเรียนรู้โดยการใช้องค์ละครเวทีเป็นสื่อกลางระหว่างนักแสดงกับคนดูละครได้สอดแทรกความรู้และคติสอนใจในการใช้ชีวิต

เราได้สังเกตเห็นว่าเยาวชนในยุคปัจจุบันดำเนินชีวิตอยู่ในความเสี่ยงเป็นคนทุกข์ง่ายสุขยากยึดติดกับวัตถุหลงใหลกับอบายมุขสิ่งยั่ววนในสังคม สังคมเราเติบโตเร็วทำให้เด็กตามไม่ทัน ละครเวทีเรื่องพระเวสสันดร ต้องการจะสอนให้เด็ก ๆ ทุกคนลดละเลิกกิเลส แต่ก็เชื่อว่าทำกันง่าย ๆ ภายในวันเดียว แต่ถ้าเราไม่เริ่มเร็วก็ไม่สามารถลดละเลิกได้ เหมือนกับพระเวสสันดรที่พยายามลดละเลิกกิเลสจนถึงขั้นยกลูกอันเป็นแก้วตาดวงใจของตัวเองให้กับเฒ่าชุกข์ผู้ปล้ำลักษณะนี้เท่ากับเป็นการตัดกิเลสขั้นสูงสุด และเราจะเห็นว่าเด็กสมัยนี้บางคนติดเกมคอมพิวเตอร์เล่นไปวัน ๆ บางคนได้เงินค่าขนมมาโรงเรียนเท่าไรก็ใช้หมดไม่เคยเก็บ บางคนคุยโทรศัพท์กับเพื่อนเป็นชั่วโมง ๆ บางคนนอนตื่นสายเหล่านี้คือกิเลสที่มีอยู่ในคนทุกคน เรามาเริ่มลดละเลิกกันดีกว่า เช่น จากที่เคยเล่นเกมคอมพิวเตอร์เป็นวัน ๆ ลดลงซักวันละชั่วโมงก็ได้ค่าขนมมาลองหัดเก็บออมวันละห้าบาทสิบบาทเคยโทรศัพท์คุยกับเพื่อนเป็นชั่วโมง ๆ ลดลงวันละห้านาทีสิบนาที เคยนอนตื่นสายลองตื่นให้เร็วขึ้นสักวันละห้านาทีสิบนาที นี่คือจุดเริ่มต้นในการลดละเลิกกิเลส เริ่มจากสิ่งเล็กน้อยเพื่อการลดละเลิกกิเลสอย่างถาวร

รูปแบบของละคร

ละครเวทีเรื่องพระเวสสันดรเป็นการบูรณาการการเรียนรู้แบบครบวงจรทั้งผู้ดูและผู้เล่น ผู้ชมมีส่วนร่วมในการชมละครไม่ว่าเป็นการเล่นเกมนำเพื่อตอบคำถาม หรือร่วมแสดงในละครและมีการอ่านร้อยประกอบละครทำให้ผู้ชมมีส่วนร่วมและได้ติดตามตัวละครเสมือนหนึ่งผู้ชมเป็นตัวละครตัวหนึ่งในละคร

โดยก่อนการแสดงพี่ๆ นักแสดงจะทำข้อตกลงกับน้องๆ ก่อนชมละคร โดยเราจะบอกกฎกติกา มารยาทในการชมละครกับน้องๆ เพื่อความเป็นหนึ่งเดียวของละคร ซึ่งกฎกติกาจะมีอยู่เพียง ๓ ข้อคือ

- งดใช้เสียงในการชมละคร เนื่องจากละครของเราใช้เสียงสดในการแสดงจึงต้องอาศัยความเงียบ ที่เราใช้เสียงสดไม่ใช่ไมโครโฟนเพื่อต้องการฝึกให้น้องเป็นผู้ฟังที่ดีและมีสมาธิในการชมละคร โดยเราได้พิสูจน์แล้วว่าถ้า น้องๆ เงียบและมีสมาธิจริงๆ นักแสดงเพียงพูดเบาๆ หรือแค่เพียงกระซิบทุกคนในห้องประชุมก็จะได้ยินกันทุกคน และเป็นการฝึกความเป็นหนึ่งเดียว

- รูปแบบของเวที โดยปกติละครเวทีของคณะละครมรดกใหม่ จะแสดงตรงกลางโดยมีผู้ชมนั่งล้อมรอบ ซึ่งเวทีแบบนี้เราเรียกว่าเวทีแบบ ARENA STAGE ซึ่งจะทำให้นักแสดงและผู้ชมใกล้ชิดกัน โดยเราจะแบ่งผู้ชมออกเป็น ๒ ฝ่าย คือฝ่ายชายและฝ่ายหญิงและเราจะแต่งตั้งหัวหน้าของแต่ละฝ่ายเพื่อเป็นตัวแทนแข่งกันตอบปัญหา

- การมีส่วนร่วมกับละคร โดยในเรื่องนี้น้องๆ จะต้องช่วยกันอ่านรายดั่งตัวอย่างที่ให้ไว้แล้วในตำนาน และน้องๆ จะต้องรวมเล่นละครกับนักแสดง เช่น เล่นเป็นสละบัวให้ซาลีกัณฑ์เข้าไปซ่อนตัว เล่นเป็นพาหนะให้ชูชก

จากการจัดกิจกรรมละครทั้ง ๓๙ รอบ พบว่ากลวิธีของละครสามารถเข้าถึงความรู้สึกของเยาวชนได้เป็นอย่างดี ก่อนที่กลวิธีการถาม-ตอบจะสร้างกระบวนการคิดวิเคราะห์ให้เกิดการนำเอาผลลัพธ์ที่เกิดแก่ตัวละครมาโยงเข้ากับชีวิตจริงของตนเอง โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจแก่นของเรื่อง ซึ่งได้ข้อสรุปชัดเจนว่า “การตัดกิเลส นั้นยากเหมือนการยกลูกอันเป็นที่รักให้แก่ขอทานที่น่ารังเกียจ อย่างไรก็ตามมนุษย์ย่อมต้องไม่ทอดถอย แจกเช่นองค์พระเวสสันดร ดังนั้นเยาวชนจึงควรเริ่มลด ละ เลิกนับเสียแต่วันนี้ ตั้งแต่เรื่องเล็กๆ ที่มีผลกระทบเฉพาะตัวเอง ไปจนถึงเรื่องใหญ่ๆ ที่มีผลกระทบต่อผู้อื่นและสังคม

กิจกรรมละครในครั้งนี้ได้สร้างแรงบันดาลใจให้แก่ครู และนักเรียนที่เข้าชมอย่างมาก ทั้งในแง่ความต้องการที่จะนำทักษะของละครไปใช้ในการ

เรียนการสอน และในแง่ความรู้สึกสะท้อนอารมณ์จากละครที่สามารถทึ่งแก่นหรือข้อคิดของเรื่องเอาไว้ในใจของผู้ชมอย่างดีเยี่ยม อย่างไรก็ตามโดยกระบวนการของละคร เมื่อซึมซับความรู้สึกของเรื่องราวไว้แล้ว ก็จำเป็นต้องมีกระบวนการถอดท่างอกมามองปมปัญหาของเรื่องราว และนำมาคิดวิเคราะห์ หรือเทียบเคียงเพื่อประยุกต์ใช้กับชีวิตจริงของแต่ละคน จึงจะถือว่ากระบวนการชมละครครั้งนี้ครบถ้วนสมบูรณ์ตรงตามวัตถุประสงค์

โครงการเรียนรู้สู่คุณธรรมด้วยละคร ๒

การเรียนรู้สู่คุณธรรมด้วยละคร

2 การอบรมครู

ในกระบวนการสร้างความรู้สู่คุณธรรม
ให้เกิดขึ้นจริงนั้น ครูต้องมีอุดมการณ์ก่อน
นักแสดงรู้สึกอย่างไร คนดูรู้สึกอย่างไร
เช่นเดียวกัน
ครูก็มีพลังที่จะให้ความรู้มากเท่าใด
ผู้เรียนก็มีพลังที่จะรับความรู้
มากเท่านั้น

โครงการเรียนรู้สู่คุณธรรมด้วยละคร ๓

การเรียนรู้สู่คุณธรรมด้วยละคร

3 คาบละครคุณธรรม

คือกระบวนการหาที่อินที่แท้จริง
ใจแก่เด็กทุกคน ในขณะที่สังคมใน
ทุกวันนี้มีพื้นที่เหลือให้ความคิดพลาด
ของเด็ก ๆ น้อยเต็มที

สถาบันประคองความเชื่อมั่นในตัวเด็ก
เพราะทุกครั้งที่เราเป็นหลังให้
คือการผลักดันเด็ก
ไปสู่หนทางที่เร็วยากกว่าเดิม

เด็กคือเมล็ดพันธุ์อันงดงามทุกเมล็ด
หากได้รับ ดินดี น้ำดี และการทุ่มสุดตัวของคณาจารย์ใหญ่

ครูมีคุณธรรม เด็กย่อมมีคุณธรรม (อบรมครู)

ครูมีคุณธรรม เด็กย่อมมีคุณธรรม : การอบรมสัมมนา
เชิงปฏิบัติการการสร้างกระบวนการเรียนรู้สู่คุณธรรมด้วยละคร

เราจะมาอบรมละครไปทำไม? ละครเกี่ยวอะไรกับ
การเรียนการสอน? เราจะต้องกลับไปทำละครให้เด็กดูหรือ? เป็น
คำถามที่ค้างค้างอยู่ในใจของอาจารย์หลายๆ ท่านที่กำลังก้าวเท้า
เข้ามาสู่วันแรกของการอบรม ซึ่งกำหนดไว้เป็นระยะเวลา ๔ วัน
โดยมีอาจารย์ ชนประคัลภ์ จันทรเรือง ประธานองค์ความรู้ของ
คณะละครมรดกใหม่เป็นวิทยากร

วันแรก ๒ กันยายน ๒๕๕๙

เราเริ่มต้นการอบรมด้วยการพูดคุยในประเด็นที่ว่า แท้จริงแล้วละครคือองค์ความรู้ และละครคือคุณธรรม ไม่ได้แยกกันอย่างทุกวันนี้ ในยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมมนุษย์จึงได้แยกสิ่งต่างๆ ออกจากกัน เช่น หมอสมัยก่อนรักษาได้ทุกโรค แต่สมัยนี้เราแยกหมอผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ ตา หู จมูก ออกจากกัน ฉะนั้นได้ก็ฉนั้นนั้นผลพวงของอุตสาหกรรมก็ได้แยก ละคร องค์ความรู้ และคุณธรรมออกจากกัน

วิทยากร ได้เกริ่นนำเนื้อหาของการสัมมนาในสัปดาห์ เราจะเรียนรู้เรื่องละครและกระบวนการของละครตามหลัก อริยสัจสี่ คือ

- ทุกข์ - ละครคืออะไร ?
- สมุทัย - ละครเกิดขึ้นได้อย่างไร ?
- นิโรธ - ทำละครไปเพื่ออะไร ?
- มรรค - ทำละครอย่างไร ?

ละครคืออะไร

หากเราจะมานั่งถกกันว่าละครคืออะไรสามวันสามคืนก็คุยกันไม่จบแน่ๆ เราจึงจำเป็นต้องมองละครที่องค์ประกอบ องค์ประกอบของละครมีอยู่สามสิ่งด้วยกันคือ นักแสดง เรื่องราว คนดู ดังนั้นที่ไหนมีนักแสดง เรื่องราว คนดู ที่นั่นเป็นละคร เมื่อเป็นดังนี้แสดงว่าในชั้นเรียนก็เป็นละครนะสิ ใช่แล้ว เพราะครูผู้สอนคือนักแสดง เนื้อหาที่สอนก็คือเรื่องราว ส่วนนักเรียนก็เป็นเสมือนคนดูนั่นเอง

ขณะที่พูดถึงประเด็นนี้อยู่ เมื่อห้องทั้งห้องเงียบสงบเป็นหนึ่งเดียวกันแล้ว วิทยากรก็ได้เชิญอาจารย์ท่านหนึ่งมาหน้าชั้นโดยไม่ได้มีการนัดแนะกันไว้ก่อน แล้วก็บอกให้อาจารย์แสดง อาจารย์ก็มีท่าทางประหม่า ตื่นเต้น แล้วก็พูดแนะนำตัว ครูช่างก็ชมว่าแสดงได้เป็นธรรมชาติดีมาก ให้แสดงอีกครั้งให้เหมือนเดิม ปรากฏว่าครั้งที่สองไม่เหมือนครั้งแรก เพราะครั้งที่สองรู้แล้วว่าตนเองจะต้องทำอะไร ที่น่าสนใจก็คือ อาจารย์ทุกท่านที่นั่งอยู่ก็สามารถรู้สึกได้ถึงข้อแตกต่างระหว่างการแสดงทั้งสองครั้ง นั่นเป็นเพราะหัวใจของการแสดงคือ นักแสดง เรื่องราว คนดู

เมื่อทั้งสามองค์ประกอบหล่อหลอมเป็นหนึ่งเดียวกันแล้ว นักแสดงรู้สึกอย่างไร คนดูรู้สึกอย่างไร

ทำไมต้องเป็นหนึ่งเดียว

ละครมีไว้เพื่อให้คนเข้าถึง เช่นเดียวกันกับการศึกษาก็มีไว้เพื่อให้คนเข้าถึง ในเมื่อการศึกษาต้องทำให้เด็กนักเรียนเข้าถึง ความเป็นหนึ่งเดียวจึงสำคัญมาก แต่หากเรามองดูให้ดี ๆ เกือบทุกโรงเรียนมีหอประชุม แต่ใช้หรือไม่ว่าเราใช้หอประชุมประชุมไม่รู้เรื่อง เสียงก้องบ้าง ร้อนบ้าง เสียงกระจายบ้าง พูดยังไม่ถึงก็ฟังไม่รู้เรื่อง นี่ไม่ต้องพูดถึงว่านักเรียนไม่ฟังในสิ่งที่ครูพูดอีกด้วย

เมื่อเป็นดังนี้คณะละครมรดกใหม่จึงพยายามรณรงค์ให้เด็กนักเรียนฟัง (ไม่ใช่แค่ได้ยิน) สิ่งที่เราพูดจริงๆ ด้วยวิธีการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการไม่ใช้ไมโครโฟน การไม่ให้เด็กคุยกันจนรบกวนผู้อื่น การย้ำถึงความสำคัญของความเงียบ การให้เกียรตินักแสดง รอบแล้วรอบเล่าที่เราบอกเด็ก ๆ ทุกโรงเรียนที่เราไปตระเวนเล่นละครมาทั่วประเทศ ทั้งหมดทั้งมวลนี้ก็เพื่อความเป็นหนึ่งเดียวกันนั่นเอง และผลของมันก็คือเมื่อเป็นหนึ่งเดียวแล้วสิ่งที่เราบอกมันจะมีพลังมหาศาล สำหรับครูสิ่งที่ต้องทำให้ได้ก็ไม่แตกต่างกับนักแสดง นั่นคือต้องสร้างความเป็นหนึ่งเดียวในห้องเรียนให้ได้ เพื่อให้องค์ความรู้อันเป็นเรื่องราวที่จะส่งต่อไปยังผู้เรียนหรือคนดูของเรา นั้นจะเกิดผลมากที่สุด

มาเล่นเกมกันเถอะ

ผู้ช่วยวิทยากรทั้งสี่คนได้นำคณะอาจารย์เล่นเกม “ปรบมือเรียกชื่อ” เกมนี้มีกติกาอยู่ว่าให้ผู้เล่นทุกคนนั่งขัดสมาธิและใช้มือตบหัวเข่าสองครั้ง

ปรบมือสองครั้ง แล้วเรียกชื่อตนเองขณะที่ตีดนิ้วมือขวาไปด้วย และเรียกชื่อเพื่อนในวงขณะที่ตีดนิ้วมือซ้ายในจังหวะต่อมา ทุกคนต้องปรบมือในจังหวะเดียวกัน ขณะที่ผู้เล่นที่ถูกเรียกชื่อ ก็จะต้องเรียกชื่อตนเองและชื่อเพื่อนในจังหวะที่ตีดนิ้วไปเรื่อยๆ และคณะวิทยากรได้ตั้งกติการ่วมกันว่าเราจะเรียก เราจะเรียกชื่อเพื่อนต่อเนื่องให้ได้สิบชื่อ โดยไม่ผิดจังหวะเลย หากใครทำผิดจังหวะให้ถือว่าเริ่มนับหนึ่งใหม่

ท่ามกลางบรรยากาศที่สนุกสนานกว่าจะได้ครบสิบชื่อก็กินเวลาไปเกือบครึ่งชั่วโมง วิทยากรได้ตั้งข้อสังเกตว่า เกมทำให้เราสนุก เห็นได้จากอาจารย์หลายๆ ท่านทำผิดเพื่อนๆ ก็หัวเราะเจ้าตัวก็หัวเราะครั้นตรงไม่มีการโกรธเคืองกัน และวิทยากรได้ปิดท้ายว่า สำหรับเกมนี้ ทำให้ผู้เล่นเกาะไปกับจังหวะ หากมีวแต่คิดว่าเราจะต้องทำอะไร รับรองผิดจังหวะแน่ๆ

สมาธิอยู่กับคนอื่น ทำเพื่อคนอื่น

เกมต่อมาที่นำคณะอาจารย์ร่วมเล่นเกม “หนึ่ง สอง สาม สี่” กติกาก็คือ ให้ทุกคนเดินได้อย่างอิสระในบริเวณวงกลมจะเดินไปที่ไหน เดินแบบไหนได้ทั้งนั้น แต่เมื่อได้ยินสัญญาณเตือนให้ทุกคนหยุด เมื่อหยุดหมดแล้วให้มีคนเดินเพียงหนึ่งคน พอหนึ่งคนหยุด ให้สองคนเดิน สองคนหยุดสามคนเดิน สามคนหยุดสี่คนเดิน สี่คนหยุดให้ลดเหลือสามคนเดิน สามคนหยุดสองคนเดิน สองคนหยุด หนึ่งคนเดิน หากมีใครเดินไม่เรียง ตามที่กล่าวมาถือว่าแพ้ ต้องเริ่มที่หนึ่งคนเดินใหม่

เกมนี้ค่อนข้างยาก แต่เมื่อคณะวิทยากรแนะนำว่าต้องฟังไปทีคนอื่นมากๆ เมื่อสมาธิอยู่กับคนอื่นแล้วก็ช่วยเหลือกันหากเพื่อนจะเดินเราก็ตุกหยุด หากเพื่อนไม่เดินเราก็ตุกเดิน ปรากฏว่าสักพักผู้ร่วมเล่นก็สามารถทำได้ในที่สุด

ทำแล้วทำเล่าจนทำได้

เมื่อสนุกสนานกับเกมอย่างเต็มที่กันไปแล้ว วิทยากรก็ได้แนะนำให้ อาจารย์เห็นถึงความสำคัญของการฝึกฝน โดยการตั้งคำถามว่า “คนกับสัตว์อะไรเก่งกว่ากัน?”

“คน” อาจารย์ท่านหนึ่งให้คำตอบ

“ถ้าหากเราจับเด็กแรกเกิดกับสัตว์ที่เพิ่งเกิดไปนอนกลางสนามฟุตบอลโดยไม่เข้าไปช่วยเหลือเลย คิดว่าใครจะมีชีวิตรอด?”

“สัตว์”

“อ้าว นั่นแสดงว่าเมื่อแรกเกิดมาสัตว์เก่งกว่าคน เพราะมันสามารถหากินได้เลย แต่คนหากินเองไม่ได้”

“สัตว์ไม่ต้องพึ่งใคร เพราะบางชนิดเมื่อเกิดมาแล้ววิ่งหากินเองได้เลย แต่มนุษย์จำเป็นต้องพึ่งกัลยาณมิตร เพื่อเรียนรู้”

เมื่ออยู่ไปเรื่อยๆ คนกลับเก่งกว่า เพราะสัตว์ไม่สามารถพัฒนาได้ แต่มนุษย์เป็นเวไนยสัตว์ สามารถฝึกฝนได้ และนี่เป็นหลักสำคัญสำหรับคณะละครมรดกใหม่ ทำแล้วทำเล่าจนทำได้”

**ชมละครเวทีเรื่อง พระอภัยมณี ตอน สินสมุทรร้องทุกข์
: สาระสำคัญสอนอย่างไรให้สนุกเหมือนเล่นละคร**

เรื่องย่อของละคร คือ สินสมุทรดันกลับมากล่าวหาพระโยคีว่าเป็นต้นเหตุให้ครอบครัวของตนแตกแยกเนื่องจากพระโยคีช่วยเหลือพระอภัยมณีให้อยู่ที่เกาะแก้วพิสดารและกันนางผีเสื้อสมุทรผู้เป็นแม่ของตนไม่ให้ขึ้นมาบนเกาะแก้วได้ และเป็นเหตุให้พระอภัยมณีได้กับนางเงือก

พระโยคีจึงต้องเป็นเตี๊อดเป็นร้อนเปิดศาลแล้วเรียกจำเลยทั้งสาม ได้แก่ พระอภัยมณี นางผีเสื้อสมุทร และนางเงือกมาให้การ แต่สุดท้ายพระโยคีก็ตัดสินไม่ได้จึงให้ผู้ชมตัดสินแทนตน

ดูละครไปแล้วทำให้เกิดภาพชัดว่า ต้องสอนให้สนุกเหมือนกับละคร ซึ่งเน้นรูปแบบหลากหลาย อย่างหนึ่งที่สำคัญมากก็คือ การพาผู้เรียนให้เข้าไปอยู่ในเกม หรือสถานการณ์ที่สนุก น่าติดตาม ซึ่งมีได้มากมายหลากหลาย หากนี่ก็เกมไม่ออกก็ขอให้ย้อนไปดูเกมพื้นบ้านดั้งเดิมที่มีอยู่มากมาย และการเรียนการสอนก็สามารถเกิดขึ้นในเกมนี้เอง

ทวนิยมทำลายวิถีชีวิตเราทั้งระบบ รวมทั้งความสุข ในการทำหน้าที่ด้วย...

ได้มีการพูดคุยกันถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้ครูไม่สามารถสนุกกับการสอน และนำพาผู้เรียนไปสู่การเรียนรู้ที่น่าติดตามได้ เมื่อพิจารณาก็ได้ข้อสังเกตสำคัญว่า หน้าแปลกที่ประเทศไทยมีความอุดมสมบูรณ์ แต่เรากลับไม่เห็นค่า เราชาวมรดกใหม่พยายามจะพิสูจน์ว่า อยู่ประเทศนี้ไม่มีอดตาย เพราะเมืองไทยในน้ำมีปลาในนามีข้าว แต่ทุกวันนี้เรากลับอดตาย เราจึงต้องทำงานหนักเพื่อผลตอบแทนมากๆ ทุกคนต้องแข่งขันกันเพื่อผลตอบแทน ผลที่เกิดขึ้นก็คือ เราไม่มีความสุขในการทำหน้าที่เท่าที่ควร ทั้งนี้หมายถึงคนในทุกสาขาอาชีพ รวมทั้งครูด้วย ในขณะที่อาชีพครูเป็นอาชีพที่เน้นการมีอุดมการณ์มากที่สุด แต่ปัจจัยแวดล้อม และองค์ประกอบที่หล่อหลอมกันขึ้นมาทำให้อุดมการณ์ในการเป็นครูลดน้อยถอยลง

ในช่วงสุดท้ายของวันนี้เราได้ให้อาจารย์แต่ละโรงเรียนพูดถึงปัญหาที่ตนเห็นในโรงเรียนของตนเอง ซึ่งเป็นเรื่องน่าแปลกมากที่อาจารย์จากต่างโรงเรียนมีปัญหาที่คล้ายๆ กันเกือบทุกท่าน เช่น ทุกวันนี้อาจารย์แต่ละท่านมีงานที่ต้องรับผิดชอบมากขึ้น จนไม่มีเวลาดูแลเด็กอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะเด็ยวันนี้มีการวัดผลประเมินผลอาจารย์จากผลงาน ทำให้อาจารย์จำเป็นต้องทำผลงานเพื่อความอยู่รอดในวิชาชีพ นอกจากนี้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่หล่อหลอมและหมักหมมอยู่ในตัวเยาวชน ยิ่งทำให้ปัญหาเหล่านั้นหนักยิ่งขึ้น

๓ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่องที่ยากเล่า...วันนี้เราเริ่มด้วย การจัดที่นั่งแบบอารีนา
วิทยากรได้ย้ำถึงเรื่องที่ได้บรรยายไปเมื่อวาน และได้เชิญผู้ช่วยวิทยากร
ออกมาเล่าเรื่อง พรานน้อย เรื่องมีอยู่ว่า...

ย้อนกลับไป ในสมัยที่มนุษย์ยังเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ
ใช้ชีวิตอยู่ในป่า ยังชีพโดยการล่าสัตว์ ณ หมู่บ้านหนึ่ง จะมีพิธีกรรมที่
สำคัญคือ เมื่อถึงวัน...พอพระอาทิตย์ขึ้นชายหนุ่มทั้งหมู่บ้านที่อายุ ๑๕ ปี
ขึ้นไปจะเข้าป่าไปล่าสัตว์ ที่หมู่บ้านนี้มีพรานผู้ยิ่งใหญ่อยู่คนหนึ่งชื่อว่า
พรานใหญ่ ซึ่งเป็นพรานที่เคยล่าวางมาได้ เนื่องจากไม่เคยมีใครล่าสัตว์
ที่ใหญ่กว่าวางมาได้เลย พรานใหญ่จึงได้รับการยกย่อง ผู้หญิงทั้ง
หมู่บ้านชื่นชมพรานใหญ่ และยินดีที่จะพลีกายให้พรานใหญ่กินทุกคน
ไม่เว้นแม้แต่เอีกระแต หญิงสาวที่พรานน้อยหมายปอง ปีนี้เป็นปีที่พราน
น้อยอายุครบ ๑๕ ปี และวันพรุ่งนี้จะเป็นวัน...พรานน้อยตื่นตื่นกับการล่า
สัตว์ครั้งแรก คึนนี้พรานน้อยเตรียมอาวุธที่จะนำติดตัวไปทั้ง หอก ธนู มีด

สั้น และซ้อมอยู่จนตึกตื่น กว่าจะหลับไปได้ก็ตึกมากแล้ว ปรากฏว่าเมื่อพรานน้อยรู้สึกตัวขึ้นมา ตนเองตกใจมากรีบวิ่งออกมาหน้าบ้าน ทันทีที่เปิดประตูแสงแดดก็สาดจ้าเข้ามา พระอาทิตย์แทบจะตรงหัวแล้ว พรานน้อยจึงรีบคว้าอาวุธและวิ่งตามพรานคนอื่น ๆ วิ่งเข้าป่าไป ปากก็ตะโกน “พรานใหญ่ๆ” ไปตลอดทาง วิ่งเข้าไปเรื่อยๆ จากหมู่บ้าน เข้าไปในป่าปรากฏว่าเขาหลงป่าเข้าไปเรื่อยๆ จนกระทั่งทั้งป่าเงียบสงบ ดวงอาทิตย์ลับขอบฟ้า พลันเกิดเสียง “สวบ” ดังขึ้น พรานน้อยตกใจ เขายืนถือหอกมันไว้ในท่าเตรียมพร้อม ค่อยๆ ถอยหลังอย่างระมัดระวัง เสียง “สวบ” ยังดังไปรอบตัวเขา ขณะที่ถอยหลังอยู่นั้นเขาก็ไปชนกับอะไรบางอย่าง พรานน้อยยื่นมือไปคลำ มันมีลักษณะนุ่มๆ ขนฟูๆ เขาจึงหันหลังไปดู ปรากฏว่ามันคือ สิงโต นั่นเอง พรานน้อยตัดสินใจ วิ่งหนี แต่สิงโตก็กระชามหัวมาตักไว้ พรานน้อยจึงวิ่งกลับมาอีกทาง แต่สิงโตก็กระโดดมาตักไว้อีก พรานน้อยตัดสินใจวิ่งกลับมาอีกครั้งแต่คราวนี้เขาสะดุดขาตัวเองหกล้ม เป็นจังหวะเดียวกับที่สิงโตกระโดดหมายจะตะครุบพรานน้อยไว้ แต่ขณะที่เขาล้มลงไปปลายหอกเขาตั้งขึ้นมา มันจึงตัดขั้วหัวใจสิงโตพอดี คินนั้นทั้งคินพรานน้อยจึงนอนอ่อนอยู่ภายใต้ร่างสิงโต พอรุ่งเช้าพรานน้อยตีใจมากลากสิงโตเดินทางกลับหมู่บ้านเดินอยู่หลายวันจนกระทั่งมาถึงหมู่บ้านขณะนั้นเป็นตอนเย็นพอดีผ่านบ้านเพื่อนสนิทชื่อพรานแก้ง พรานน้อยจึงอวดพรานแก้งว่าตนฆ่าสิงโตได้ ให้พรานแก้งไปเรียกคนทั้งหมู่บ้านมา พรานแก้งเสนอว่าพรานน้อยนี้เข้าดีกว่าเพราะตอนนี้จะค่ำแล้ว พรานน้อยจึงให้พรานแก้งช่วยซ้อมการเล่าเรื่องให้ โดยการให้พรานแก้งเล่นเป็นสิงโต มีการเอาดินมาแต้มที่หน้าให้ดูดูเหมือนสิงโต ให้ทำเสียง “โฮก” เหมือนสิงโต ให้เมียพรานแก้งมาเคาะไม้ประกะบงจังหวะ จนกระทั่งเช้าวันถัดมาพรานแก้งก็ไปตีกลองเรียกคนทั้งหมู่บ้านมาชมเรื่องเล่าของพรานน้อย และแน่นอนว่าพรานน้อย จัดที่นั่งให้อีกระแตนั่งหน้าสุดติดขอบเวที เพราะพรานน้อยอยากเล่าเรื่องนี้ให้อีกระแตฟังมากที่สุด เพื่อให้อีกระแตจะได้เลิกสนใจพรานใหญ่และหันมาสนใจตน

หลังจากวันนั้นพรานน้อยก็สมหวัง อีกระแตก็ยอมแต่งงานกับพรานน้อยและพรานน้อยก็ได้รับการยกย่องแทนที่พรานใหญ่ พรานน้อยกลายเป็นพรานที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในหมู่บ้านตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

Need to express

ครูช่างได้พูดถึง Need to express ลองคิดดูหากเราเป็นพรานน้อย เรื่องที่เราไปฆ่าสิงโต เราจะไม่เล่าไม่ได้ เพราะในประวัติของหมู่บ้านไม่เคยมีใครฆ่าสิงโตได้เลย ขนาดพรานใหญ่ที่ได้รับการยกย่องมานาน ยังฆ่าได้แค่ว่า กวาง หากพรานน้อยไม่เล่าเรื่องฆ่าสิงโตให้ใครฟังมีหวังออกแตกตายแน่ๆ นี่แหละคือ Need to express

เมื่อมี Need to express แล้วจะมีคนฟังที่เฉพาะเจาะจง เพียงคนเดียว เพราะมันจะมีพลัง อย่างเช่นพรานน้อยเล่าเรื่องนี้ให้กระแตฟัง นี่คือข้อแตกต่างระหว่างศิลปะกับสื่อสารมวลชน ขอเพียงมีคนฟังเพียงคนเดียว คนอื่นๆ จะได้อ่านสิงขมไปด้วย

ครูจึงจำเป็นต้องมี Need to express ที่จะสอน ต้องอยากสอนนักเรียน แต่เพียงมีความอยากสอนทุกสิ่งทุกอย่างก็จะตามมาเองทั้งรูปแบบและวิธีการ และที่สำคัญที่สุด ครูเองก็ต้องมีคนฟังที่แท้จริงหนึ่งคน ในการสอนด้วย แล้วเด็กคนอื่นในห้องก็จะได้อ่านสิงขมไปด้วยไม่ต่างอะไรกับที่พรานน้อยต้องมีคนฟังหนึ่งคน

อย่างไรก็ตามในกรณีนี้ยังถือว่า พรานน้อยยังทำเพื่อตนเองอยู่ เรียกว่าเจตนายังไม่บริสุทธิ์ และยังไม่ใช้สิ่งที่เราจะพาไป ต้องติดตามกันต่อไป

ขมละคร สุดสาคร ตอนมุนีน้อยตามรอยพ่อ

: ทุกปมปัญหาชีวิต ล้วนแล้วแต่มีที่มาที่ไป

เรื่องราวของสุดสาครที่ถูกนางเงือกผู้เป็นแม่ปลุกฝังมาตั้งแต่เด็ก ว่าสินสมุทรพี่ชายต่างมารดาของตนพาพ่อหนีไป พระโยคีแห่งเกาะแก้ว

พิสดารก็เลี้ยงสุดสาครมาแบบเปรียบเทียบความเก่งกับสินสมุทรเสมอ จนสุดสาครอิจฉาสินสมุทร อยากได้การยอมรับแบบนั้นบ้าง เมื่อออกเดินทางตามหาพ่อไปกับม้านิลมังกรจนไปพบซีเปลือยชายเฒ่าผู้ได้รับการยอมรับอย่างมาก สุดสาครจึงเห็นซีเปลือยเป็นฮีโร่ของตน จนกระทั่งถูกซีเปลือยขโมยไม้เท้าไป สุดสาครไปตามคืนมาได้และได้อยู่ที่เมืองการเวก สุดสาครอยากได้ใคร่มีในยศและตำแหน่งที่เจ้าเมืองการเวกมอบให้ ทำเป็นอภัยให้ซีเปลือยต่อหน้าประชาชนตนเองจะได้รับการยกย่องว่าเป็นเด็กดี มีใจเมตตา แต่ซีเปลือยรู้ทันจึงกลับมากระซอกหน้ากาศสุดสาคร แต่ผลสุดท้ายม้านิลมังกรก็ทำให้สุดสาครอภัยให้ซีเปลือยได้อย่างจริงใจ

เมื่อชมละครเสร็จก็นั่งล้อมวงคุยกันเรื่องสุดสาคร ตัวละครทุกตัวมีความเป็นมนุษย์ และตัวละครทุกตัวมี Need to express มีเรื่องเล่ายากของตนเอง โยงมาถึงเรื่องปมปัญหาในตัวของนักเรียน ซึ่งทำให้เกิดปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรม

ปิดท้ายวันนี้ด้วยการให้อาจารย์อ่านการบ้าน คือปัญหาของเด็กนักเรียนที่โรงเรียน และเลือกโรงเรียนที่จะไปทำค่าย

๘ กันยายน ๒๕๕๙

หลังจากห่างหายกันไปหนึ่งสัปดาห์เพื่อทำหน้าที่การทำงานของแต่ละคน เราก็กลับมาพบกันอีก วันนี้เริ่มต้นด้วยวิทยากรทบทวนหัวข้อที่ได้พูดไปเมื่อสัปดาห์ที่แล้ว และได้เล่าถึงการใช้ชีวิตของคณะละครมรดกใหม่ว่า “คณะละครมรดกใหม่ คือ คณะละครที่ตั้งใจจะทำละครเป็นอาชีพ เราจึงเริ่มสวนกระแสของทุนนิยมโดยการปลูกผัก เลี้ยงปลา บ้านใครปลูกข้าวก็ส่งมา วิธีชีวิตเราอยู่กับการฝึกฝน ทำแล้วทำเล่า ทุกคนจะตื่นตั้งแต่ตีห้าครึ่ง ทุ่มโจงกระเบน ผู้ชายตีระนาด ผู้หญิงจะฝึกรำ เราพยายามฝึกฝนทำแล้วทำเล่าเพื่อความประณีตยิ่งขึ้นไป” การอยู่แบบเป็นสำนักนี้คือ รูปแบบการศึกษาแบบสมัยก่อน ที่เน้นการฝึกฝนพัฒนาตนเองอย่างแท้จริง เพื่อไปพัฒนาผู้อื่น ซึ่งคณะละครมรดกใหม่ได้พิสูจน์เห็นได้ชัดว่าเป็นระบบการเรียนรู้ ที่ยั่งยืนและได้ผลมากที่สุด ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่าเราจะสามารถนำแนวคิดเหล่านี้ ไปใช้ในระบบโรงเรียนได้อย่างไร

ทำเพื่อคนอื่น

มาถึงเรื่องที่ค้างกันไว้ เรื่องของพรานน้อยที่เล่าไปยังไม่จบแค่นั้น...หลังจากที่พรานน้อยแต่งงานกับกระแตแล้วก็มีลูกหนึ่งคน พรานน้อยภวานาให้เป็นผู้หญิง ปรากฏว่าลูกเป็นผู้ชาย พรานน้อยจึงตั้งชื่อลูกว่า “พรานนิตเตียว” เพราะไม่ยอมให้ลูกดำเนินรอยตามตนเองเพราะจริงๆ แล้วการเข้าป่าไปล่าสัตว์มันอันตราย

แต่พรานนิตเตียวโตมากับความเชื่อมั่นในชื่อเสียงของพ่อ พรานนิตเตียวโตวันโตคืนจนกระทั่งใกล้จะถึงวันที่อายุครบ ๑๕ ปีบริบูรณ์แล้ว พรานน้อยยิ่งกังวลมากขึ้นๆ เพราะเรื่องนี้พรานน้อยไม่สามารถบอกกับพรานนิตเตียวตรงๆ ได้ จึงพยายามจะบอกพรานนิตเตียวเป็นนัยว่าพ่อไม่ได้ฆ่าสิงโต ทั้งวาดภาพให้ดู ร้องเพลงให้ฟัง หรือเขียนกลอนติดไว้ที่ฝาบ้าน แต่พรานนิตเตียวก็ไม่เข้าใจ...เวลาก็ใกล้เข้ามา....พรานน้อยจะเล่าเรื่องนี้ให้พรานนิตเตียวฟังอย่างไร.....

เมื่อทำเพื่อคนอื่นแล้วคุณธรรมจะตามมาเอง

พรานน้อยจะเล่าเรื่องนี้อย่างไร...เราไม่รู้ และนั่นไม่สำคัญเท่ากับพรานน้อยมีเจตนาเพื่อคนอื่นแล้ว หากเราสังเกตเราจะพบว่า ครั้งที่พรานน้อยเล่าว่าตนเองฆ่าสิงโตให้อีกระแตฟังนั้นเจตนาเพื่อตนเองเนื่องจากต้องการให้อีกระแตแต่งงานกับตนเอง แต่ครั้งนี้พรานน้อยพยายามจะบอกพรานนิตเดียวว่าพอไม่ได้ตั้งใจฆ่าสิงโต อย่าเข้าป่าไปล่าสัตว์เลยมันอันตราย นี่คือเจตนาเพื่อคนอื่น เห็นไหมว่าเมื่อเจตนาเพื่อคนอื่นแล้วคุณธรรมจะตามมา

เห็นความเข้าใจผู้อื่น

ในขั้นตอนกระบวนการสร้างละคร เราเน้นที่เพื่อคนอื่น และขณะนี้เราได้แยกออกมาเป็นกลุ่มย่อยเพื่อนำการบ้านมาแลกเปลี่ยนทัศนะกัน โดยเราได้เน้นไปที่การให้อาจารย์ทำเพื่อคนอื่น ทำเพื่อนักเรียน เข้าใจเด็กนักเรียนมากขึ้น นี่แหละคือตัวคุณธรรมที่ชัดเจนที่สุด

ชมละครเวทีเรื่องนิทานเวตาล ตอน เรื่องเล่าที่ถูกลืม
: กรณีศึกษาอย่างไรเรียกว่าทำเพื่อตนเอง และอย่างไร
เรียกว่าทำเพื่อผู้อื่น

พระวิกรมมัททีย์นำเวตาลมาถึงหน้าประตูเมืองอุชฌณีที่กำลังจะบุชายัญ แต่เวตาลยังเหลือนิทานอีกสองเรื่องที่ยังไม่ได้เล่าออกมา ตัวละครจากทั้งสองเรื่องจึงยอมไม่ได้ เพราะถ้าหากเวตาลตายเรื่องของพวกตนก็จะสลายไปด้วย ตัวละครจากเรื่องแรกคือมูลทေး จึงออกมาเล่าเรื่องที่สมบูรณ์แบบที่สุด แต่เวตาลจับได้ว่ามูลทေးเล่าเรื่องเพื่อตนเอง คือเพื่อจะบอกให้โลกรู้ว่าตนเก่งและฉลาด เวตาลจึงไม่ยอมเล่าเรื่องนี้และ